

Merev vagy rugalmas nyugdíjkorhatárt?

Bevezetés

A kedvezményes nyugdíjazásról szóló népszavazási kezdeményezés a 2011-ben nők számára bevezetett kedvezményt kiterjesztené a férfiakra is. Ugyanakkor hallgat a 2011-ben eltörölt előrehozott nyugdíjazásról. Ebben az írásban egy modell segítségével hasonlítom össze a merev és rugalmas korhatáron alapuló rendszert, és életszerű számpéldákkal amellet érvelek, hogy a nők számára bevezetett kedvezményt el kellene törölni, és vissza kellene állítani az előrehozott nyugdíjak rendszerét, de szigorúbb bónuszokkal, és enyhébb málszokkal. Az egyszerűség kedvéért uniszex nyugdíjrendszert modellezek, de a jelenlegi női mellett a jelenlegi férfi rendszer kimenete leolvasható a 2. és az 5. táblázat jobb alsó sarkából.

Rugalmas rendszer

Egyszerűség kedvéért a rugalmas rendszert ismertetem először. Jelölések: R = nyugdíjba vonulási életkor, S = szolgálati idő. (A szakmunkás-képzőt, illetve felsőfokú tanulmányaikat 1990 előtt végzetteknel a jogviszony hossza több évvel rövidebb, mint a nyugdíjba beszámított szolgálati idő, ezekkel külön foglalkozunk!). Mind a nyugdíjkor-nak, mind a szolgálati időnek van minimuma: R_m és S_m , illetve van egy-egy kitüntetett értéke: R^* -ot nevezik általános korhatárnak: például $R^* = 62$ (2009 és 2013 között) és S^* -ot normális szolgálati időnek: $S^* = 40$ (2012-től a nők számára). Normális esetben a minimális korhatár több évvel elmarad a normális értéktől: például Svédországban vagy Amerikában $R^* = 66$ év és $R_m = 62$ év, a szolgálati évek minimuma pedig kellően alacsony: $S_m = 10 - 20$ év, ezzel nem is foglalkozunk a továbbiakban. Az egyszerűség kedvéért eltekintünk a reálkeresetek változásától. Ezért a nyugdíjak indexálásával sem foglalkozunk, és elsikkad a későbbi nyugdíjba vonulás egyik – egyébként nem túl nagy – előnye: a bónuszon túl magasabb kereseti indexszel valorizálják az életpálya-keresetet. Ez árindexált nyugdíj esetén évi 2%, bérindexálás esetén 0%. De megszabadulunk a 2013–2015-ös években alkalmazott hasonló túlindexálás ellenkező irányú hatásától is.

A rugalmas korhatárú rendszer esetén a nyugdíj értéke a nettó kereset arányában:

$$b(S, R) = \begin{cases} \alpha S [1 + \beta_1 (R - R^*)], & \text{ha } R < R^*; \\ \alpha S [1 + \beta_2 (R - R^*)], & \text{ha } R \geq R^*. \end{cases}$$

Itt az $\alpha > 0$ szám a minden szolgálati év után egységesen járó jóváírás (a magyar való-ságban ehelyett egy feleslegesen bonyolult cikkcakkos, szolgálatiidő-skála nevű függvény áll, de 40 éves szolgálat után ez kisimul), $\alpha = 0,02$. Az első sorban $\beta_1 > 0$ az előrehozott nyugdíjazás esetén évente levont *málsz* – értéke 2–4%: például $\beta_1 = 0,03$. A második sorban $\beta_2 > 0$ a továbbsszolgálat esetén járó *bónusz*, értéke évi 6%: $\beta_2 = 0,06$. $R^* = 62$ esetén például

$$b(38, 58) = 0,02 \cdot 38 \cdot [1 + 0,03(58 - 62)] = 0,669$$

illetve

$$b(38, 66) = 0,02 \cdot 38 \cdot [1 + 0,06(66 - 62)] = 0,942.$$

Az 1. táblázat bemutatja, hogyan függ a rugalmas rendszerben a nyugdíj a szolgálati évek számától és a nyugdíjba vonulási életkortól. Minden sorban (a nyugdíj-életkorral) és minden oszlopban (a szolgálati idővel) monoton nő a nyugdíj, és a növekedés értelmes határok között marad. Az egyén szempontjából két év többletszolgálat két év életkor-növekedéssel jár, tehát a táblázatban átlósan mozgunk lefelé. Például a (38, 58) pár helyett (40,60)-t választva a nyugdíj 66,9%-ról 75,2%-ra nő. (A bal alsó sarokban levő cella a valóságban aligha létezik, 14 évesen munkába lépők nemigen szereztek 44 éves szolgálati időt.)

1. táblázat. *Rugalmas nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S)	Nyugdíj $b(S, R)$				
	Nyugdíj-életkor (R) 58	60	62	64	66
36	0,634	0,677	0,720	0,806	0,893
38	0,669	0,714	0,760	0,851	0,942
40	0,704	0,752	0,800	0,896	0,992
42	0,739	0,790	0,840	0,941	1,042
44	0,774	0,827	0,880	0,986	1,091

Megjegyzés: 2013-es általános korhatár: 62 év.

Merev rendszer

A 2011-ben bevezetett törvény két ponton is merevvé tette a rendszert: 1. főszabályként megszüntette az előrehozott nyugdíjba vonulást (kizárva $R < R^*$ -t), 2. mellékszabályként viszont nőknél az $S^* = 40$ éves szolgálati idő esetén málsz fizetése nélkül visszaadta:

$$\mathbf{b}(S, R) = \begin{cases} \alpha S, & \text{ha } S \geq S^*; \\ b, & \text{ha } R \geq R^*. \end{cases}$$

(A jogviszony okozta bonyodalmakkal később még foglalkozunk.)

A 2. táblázat bemutatja, hogyan függ ebben a merev rendszerben a nyugdíj a szolgálati évek számától és a nyugdíjba vonulási életkortól. 36–38 éves szolgálati idő esetén (1–2. sor) csak a korhatár betöltése esetén ad nyugdíjat, legalább 40 éves szolgálati idő után a (többi sorban) betöltetlen korhatárra odaadja a „teljes” nyugdíjat. Például a (40, 60) cellában 80% a nyugdíj, és két évvel továbblépve, a (42, 62) cellában csak 84%-ra nő a nyugdíj – gyenge ösztönzés.

2. táblázat. *Merev nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S)	Nyugdíj $\mathbf{b}(S, R)$				
	Nyugdíj-életkor (R) 58	60	62	64	66
36	0	0	0,720	0,806	0,893
38	0	0	0,760	0,851	0,942
40	0,800	0,800	0,800	0,896	0,992
42	0,840	0,840	0,840	0,941	1,042
44	0,880	0,880	0,880	0,986	1,091

Megjegyzés: 2013-es általános korhatár: 62 év.

Összehasonlítás

Megkönnyíti a két rendszer összehasonlítását, ha a 3. táblázatban közöljük a merev és a rugalmas rendszerbeli nyugdíjak különbségét: $d = \mathbf{b} - b$. A bal felső sarokban (rövid szolgálati idő, korai nyugdíj) látható nagy abszolút értékű negatív számok a merev rendszerbeli kizárását jelképezik. A merev rendszer legnagyobb nyertese a 44 éves szolgálati idővel 58 évesen nyugdíjba vonuló lenne, de aligha van ilyen csodabogár.

3. táblázat. *Merev és rugalmas nyugdíjak különbsége: szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S)	Nyugdíjkülönbség $d(S, R)$				
	Nyugdíj-életkor (R) 58	60	62	64	66
36	-0,634	-0,677	0	0	0
38	-0,669	-0,714	0	0	0
40	0,096	0,048	0	0	0
42	0,101	0,050	0	0	0
44	0,106	0,053	0	0	0

Megjegyzés: 2013-es általános korhatár: 62 év.

Jogviszony vs. szolgálati idő

Eddig nem foglalkoztunk azzal, hogy a *Nyugdíj 40*-ben nem számítanak a szakmunkás-képzőben és a felsőfokú intézményekben töltött évek, de a rugalmas rendszerben minden nyugdíj-életkorra és a merev rendszerben a betöltött korhatár esetén számítanak. Ezért most újraszámoljuk a korábbi táblázatokat, 3 évet levonva a szolgálati évekből a korhatár elérése előtti kategóriákat képviselő cellákban. Az összehasonlíthatóság kedvéért a 36–44 éves jogviszonyt vesszük át a korábbi táblázatokból, és 3 évvel hosszabb szolgálati idővel számolunk a betöltött korhatár esetén. (Másik lehetőség: a jogviszonyt rövidítjük 3 évvel. Az egyetemi évek esetén 5 év lenne a módosítás.) A lényeg: a *Nyugdíj 40* kedvezménye jelentősen kisebb ezekben a kategóriákban. A bal alsó sarok 3 celláját üresen hagytuk, mert 14 éves kora előtt senki sem kezdett dolgozni.

A rugalmas rendszerrel kezdjük. A 4. táblázat szerint a 3 évvel megemelt szolgálati idő miatt a (41, 60) cellából a (43, 62) cellába lépve a nyugdíj 77,1%-ról 86,0%-ra nő.

4. táblázat. *Rugalmas nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R)		Nyugdíj $b(S, R)$			
		58	60	62	64
39	0,686	0,733	0,780	0,874	0,967
41	0,722	0,771	0,820	0,918	1,017
43	0,757	0,808	0,860	0,963	1,066
45		0,846	0,900	1,008	1,116
47			0,940	1,053	1,166

Megjegyzés: Jogviszony hossza = Szolgálati idő – 3 év

A merev rendszerrel folytatjuk. Az 5. táblázatban például a (41, 60) helyett (43, 62)-t választva, a női szakmunkás nyugdíja 80 helyett 90% lesz.

5. táblázat. *Merev nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R)		Nyugdíj $b(S, R)$			
		58	60	62	64
39	0	0	0,780	0,874	0,967
41	0	0	0,820	0,918	1,017
43	0,800	0,800	0,860	0,963	1,066
45		0,840	0,900	1,008	1,116
47			0,940	1,053	1,166

Megjegyzés: Jogviszony hossza = Szolgálati idő – 3 év

Végül az új helyzet összehasonlítását a 6. táblázat mutatja. mutatja.

6. táblázat. *Merev és rugalmas nyugdíjak különbsége: szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R)		Nyugdíjkülönbség $d(S, R)$			
		58	60	62	64
39	-0,686	-0,733	0	0	0
41	-0,722	-0,771	0	0	0
43	0,043	-0,008	0	0	0
45		-0,006	0	0	0
47			0	0	0

Megjegyzés: Jogviszony hossza = Szolgálati idő – 3 év

Magasabb általános korhatár

Érdemes újraszámolni a kimeneteket magasabb, például a 2019-ben hatályos 64 éves általános korhatárra. Rövidség kedvéért csak az alapesetre szorítkozunk, amikor a jogviszony és a szolgálati viszony azonos. Nyilvánvaló, hogy magasabb korhatár esetén nagyobb veszteséget okoz a merev rendszer, mint alacsonyabb korhatár esetén. De a kár mértékét csak az alábbi táblázatok segítségével állapíthatjuk meg.

A rugalmas nyugdíj esetén például a (38, 58) pár helyett (40,60)-t választva a nyugdíj 59%-ról 66,9%-ra nő, jóval elmaradva az alacsonyabb korhatárhoz tartozó nyugdíjaktól.

7. táblázat. *Rugalmas nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R) 58		Nyugdíj $b(S, R)$			
		60	62	64	66
36	0,590	0,634	0,677	0,720	0,806
38	0,623	0,669	0,714	0,760	0,851
40	0,656	0,704	0,752	0,800	0,896
42	0,689	0,739	0,790	0,840	0,941
44	0,722	0,774	0,827	0,880	0,986

Megjegyzés: 2019-es általános korhatár: 64 év.

A 8. táblázat szerint az emelt merev korhatár miatt a 3. oszlop teteje is üressé válik, és a (35, 64) cella nyugdíja 80,6%-ról 72%-ra esik vissza.

8. táblázat. *Merev nyugdíjak – szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R) 58		Nyugdíj $b(S, R)$			
		60	62	64	66
36	0	0	0	0,720	0,806
38	0	0	0	0,760	0,851
40	0,800	0,800	0,800	0,800	0,896
42	0,840	0,840	0,840	0,840	0,941
44	0,880	0,880	0,880	0,880	0,986

Megjegyzés: 2019-es általános korhatár: 64 év.

A 9. táblázatot csak a teljesség miatt közöljük.

9. táblázat. *Merev és rugalmas nyugdíjak különbsége: szolgálati idő, nyugdíj-életkor*

Szolgálati idő (S) Nyugdíj-életkor (R)		Nyugdíjkülönbség $d(S, R)$			
		58	60	62	64
36	–0.590	–0.634	–0.677	0	0
38	–0,623	–0,669	–0,714	0	0
40	0,144	0,096	0,048	0	0
42	0,151	0,101	0,050	0	0
44	0,158	0,106	0,053	0	0

Megjegyzés: 2019-es általános korhatár: 64 év.

Korlátok és következtetések

A következtetések levonása előtt vessünk számot a modell korlátaival. Már említettük, hogy a számítások nem veszik figyelembe a hosszú távon elvárt reálkereseti növekedést. Ha ezt figyelembe vennék, akkor a korai nyugdíjba vonulás némileg – de csak némileg – előnytelenebb lenne, mint a modellezett. Ugyancsak figyelmen kívül hagytam, hogy – a nemzetközi szakirodalommal ellentétben – nem mindenki dönt szabadon arról, hogy hány évesen megy nyugdíjba. Most nem a rokkantakra gondolok, hanem a hátrányos helyzetű térségekben dolgozóakra vagy az alacsony képzettségűekre. A makrohatások értékelésekor tudnunk kellene, hogy különféle nyugdíjszabályok esetén hogyan oszlanak meg a dolgozók a különféle cellák között. Az általános egyensúlyelméletet kellene segítségül hívni, hogy meghatározzuk azt a járulékkulcsot, amely mellett a nyugdíjrendszer hosszabb távon egyensúlyban van. De szükség lenne a mechanizmustervezésre is, hogy figyelembe vehessük, hogy a nyugdíj-életkor megválasztása nemcsak a szorgalomtól, hanem az egészségi állapottól is függ: márpedig a jobb egészségűek többet keresnek, később mennek nyugdíjba és tovább élnek. De minden fenntartás ellenére remélem, hogy a merev rendszer hátrányáról és a rugalmas rendszer előnyéről sikerült meggyőzőnöm az Olvasót.